

„A múltat tiszteld a jelenben és tartsd a jövőnek!”

Beszélgetés a 80 éves Móra Lászlóval

Vörösmarty idézett gondolatát választotta „A Műegyetemi Könyvtár története” (Bp., 1971.) c. könyvének mottójául Móra László, akinek – elmondhatjuk – egész munkásságára e jelmondat célkitűzése vonatkozik. Móra személye jól ismert, nekünk az idősebbeknek, kollégájá, munkatársá volt, a fiatalabb nemzedékek tagjai közül pedig sokan voltak tanítványai a különböző műszaki könyvtáros tanfolyamokon. Nevét mindemellett tudománytörténeti munkái tették ismertté: kb. két tucat könyv és közel 300 publikáció jelent meg tollából, ezekben nagy magyar tudósok életművét, továbbá intézmények (tanszékek, könyvtárak, kutatóintézetek) történetét örökítette meg. Sokoldalú munkásságáról a vele készült interjúk során már beszámoltunk a Könyvtáros 1978.

évi 8. és 1985. évi 12. számában, ezért most, amikor a nyolcadik évtized küszöbének átlépésével a szakma „old great man”-jei sorába került, hosszú életének főbb eseményeiről, emlékeiről kérdezzük. Először is arról: hogyan vált alkalmassá sokrétű feladatainak ellátására?

– Egy régi közmondás szerint a jó pap holtig tanul. Ez rám annyiban vonatkozik, hogy gyakori pályamódosításaim folytán szinte egész életemben új ismeretek szerzésére, főiskolai és egyetemi diszciplinák elsajátítására kényszerültem. 1920-ban, hatéves koromban ültem be az első iskolapadba, és 70 esztendőskoromban tettem le utolsó vizsgámat a kandidátusi fokozat megszerzéséhez (1985-ben). A gyermekkori és középfokú tanulmányokat abban az évtizedben végeztem (1920–1932 között), amelyben a tanításra egyik legnagyobb kultúrpolitikusunk, Klebelsberg Kunó iskolareformjai nyomták rá bélyegüket. Ennek mi, az ún. „trianoni nemzedék” tagjai, nagy hasznát láttuk, bármely pályára vetett is sorsunk. Klebelsberg miniszter ui. nagy súlyt fektetett a reáliák, a természettudományok és a modern nyelvek tanítására. Mint budai diák a II. kerületi Toldy Ferenc főreálban végeztem az első négy tanévet (1924–28), ahol a számtan, ábrázoló mértan mellett németül az első osztálytól, franciául a harmadik évtől tanultunk. Ugyanakkor nálunk élénk sportélet is folyt, az iskolai cserkészcsapat tagjaként a budai és pilisi hegyekben is otthonosak voltunk, Németh József földrajztanárunk vezetésével pedig

a nyári táborozások során az ország legkülönbözőbb tájait is megismertük. A répceszentgyörgyi cserkész táborban például velünk volt szeretett tanárunk akkor medikus fia, *Németh László*, a későbbi neves író.

– *Ha ilyen jó szellemű középiskolába jártál, akkor miért mentél el katonaiskolába, ha jól tudom, Sopronba?*

– Ennek egyik oka az volt, hogy gyermekéveimben a Vérmező mellett laktunk, amely gyakorlótérül szolgált, és a katonai díszszemléket is itt tartották. A katonazenekarok ütemére menetelő századok, a huszárok táncoló lovai, no meg az ágyúk látványa megragadta fantáziámat: mint kisgyerek azt hittem, hogy ebből áll a katonaelet. A főok azonban az volt, hogy apám köztisztviselői fizetéséből nehezen fedezte két bátyám egyetemi költségeit, így mint a legkisebb fiút az ingyenes nevelést biztosító katonai pályára adtak szüleim. Így kerültem 1928-ban a soproni Rákóczi Ferenc katonai reáliskolai nevelőintézetbe.

– *Ez az iskola a határon feküdt, akárcsak a másik, a kőszegi, amelyről Ottlik Géza híres regényében nem a legjobbakat írta.*

– Valóban közel voltunk Kőszeghez, ahol ebben az időben Ottlik is „cöger”, azaz növendék volt (a német „der Zögling” rövidítése vált közkeletűvé így). A két intézetben azonban eltérő szellem uralkodott, amelyet még elődeiktől örökölték. Kőszegen azelőtt k.u.k. katonaiskola (Militär Unterreal-schule) működött, a tanárok, főleg pedig az altisztek a régi drill szerint nevelték a növendékeket. Sopronban azonban magyar nyelven folyt a tanítás, magyarul érettségiztek a növendékek stb. A húszas években az iskola tanrendje megegyezett a polgári középiskolákéval. Igen jó tanárok tanítottak bennünket, pl. a kémia-természettan oktatója *dr. Varga Lajos*, később az MTA tagja, a Fertő-tó nemzetközi hírvilágbiológusa ébresztette fel kíváncsiságomat a kémia rejtelméről; talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy sok évtized múlva kémia történelemként tevékenykedjem. Általános műveltségünk szempontjából pedig sokat jelentett a „genius loci”, a hely. Sopron szelleme, hiszen a „leghűségesebb magyar város”, a Civitas Fidelissima pezsgő kulturális élettel, színházi előadásokkal, hangversenyekkel rendelkezett. Az intézet önképzőkörében is élénk munka folyt: történelmi pályadíjat nyert dolgozatomat, amelyet az angol világbirodalom kialakulásáról írtam, teljes terjedelmében nyomtatásban is közölte az iskola 1931. évi Értesítője. (Ez volt életem első publikációja.) Tanáraink önálló munkára, rendre, kötelességteljesítésre, mindenekelőtt pedig hazaszeretetre neveltek bennünket. Az innen hozott jó szellemet bizonyítja, hogy a volt Soproni Növendékek Baráti Köre ma is működik, hősi halottaink emlékművét évente megkoszorúzzuk.

– *Hogyan alakult katonai pályád? A második világháború alatt hol voltál?*

– Az érettségi (1932) után volt, aki polgári pályát választott, mint például osztálytársam, *Zolnay Vilmos* esztéta, kritikus lett, 1945 után pedig a rádió dramaturgjaként működött, majd az ötvenes években rövid ideig a *Könyvtárost* is ő szerkesztette. De soproni intézetünk növendéke volt *Szóts István*, a későbbi híres filmrendező, az „Emberek a havason” alkotója. Én négy évet a Ludovika Akadémia tüzérszakán tanultam tovább, ahol a szorosán vett szaktárgyak mellett felsőbb mennyiségben, mechanika, fizika, ábrázoló mértan, technológia, géptan és földmérés tárgyakat és egyéb haditechnikai ismereteket tanultunk. (Akik közülünk hadmérnökökké lettek, azoknak – különböző vizsgával – a Műegyetemen két tanévet beszámítottak e stúdiumok alapján.) A Ludovika főiskolai rangját törvényben is biztosították. Mint had-

nagy 1936-ban a légvédelmi tüzérséghez kerültem, ahol gyakorlatban is hasznosítottam a tanult elektrotechnikai, ballisztikai stb. ismereteket a lőelemképző műszerek és motorok kezelése alkalmával. A katonaszerencse folytán csapattestünkkel a honi légvédelem részeként a háború végéig határainkon belül maradtunk. A főváros eleste után fél évet a szovjet hadsereg fogságában töltöttem, majd 1945 őszétől a Honvédelmi Minisztériumban az új demokratikus hadsereg szabályzatainak szerkesztésében és a „Honvéd” c. katonai folyóirat megindításában vettem részt. Amikor pedig elkezdődött az egyetemi hallgatók katonai képzése, a Műegyetem tüzér katonai tanszékére kerültem, ahol 1950-től 1953-ig oktatóként haditechnikára tanítottam a jövő mérnökhallgatóit. Rövidesen azonban – racionalizálás ürügyén – mint ludovikás tisztet elbocsátottak, 1956 után pedig őrnagyi rendfokozatomtól is megfosztottak; ezt csak 1990-ben kaptam vissza, ekkor nyug. alezredessé léptettek elő.

– *Hogyan lettél könyvtáros, és miként vetted hasznát eddigi tanulmányaidnak?*

– Amikor leszereltek, megtudtam, hogy a Műegyetem könyvtára egy új álláshelyet kapott. Jelentkeztem, felvettek, és 1954 januárjában elkezdtem könyvtárosi pályámat. A könyvtár kiváló szakemberei – *Sebestyén Gézával* és *Kéki Bélával* élükön – kollegiálisan segítettek; irányításukkal elég gyorsan betanultam a könyvtári rutinmunkába; kezdve a leltározással, a katalogizáláson keresztül a szakozásig – részben különmunkában – sok mindent elsajátítottam. A helytállást, a pontos munkát, a rendet megszoktam a katonaságnál, technikai ismereteimnek is hasznát vettem a műszaki szakirodalom kezelésénél. Emellett elméletileg is képeztem magam: németből felsőfokú nyelvvizsgát tettem, elvégeztem egy héthónapos szakozói tanfolyamot, később pedig beiratkoztam az ELTE bölcsészkarára. Itt – levelező formában – az ötéves történelem-könyvtár szakot végeztem el kitüntetéssel (ún. vörös diplomával), majd mint okleveles könyvtárost és történelemszakos középiskolai tanárt 1962-ben bölcsészdoktorrá avattak.

– *Milyen emlékeid vannak egyetemi éveidről: kiktől, mit tanultál?*

– Az igazat megvallva én nem könyvtárszakra jelentkeztem, hanem – tekintettel haditechnikai ismereteimre – a Műegyetem villamosmérnöki oklevelét szerettem volna esti tanfolyamon megszerezni. Jelentkezési űrlapomat azonban az egyetemi központi szervek – ahová a könyvtár is tartozott – párttitkára, *B.J.* villanszerelő elvtárs, nem írta alá, azzal, hogy politikailag nem vagyok megbízható. Kérvényemet a könyvtárszakra viszont nagy kegyesen továbbította. (Ma is úgy gondolom, hogy a villamosmérnöki diplomával többre vihettek volna, mégsem bántam meg, hogy 40 éves fejjel, családapaként, öt éven át a bölcsészkarra jártam.) Itt ui. olyan szakmai kiválóságokkal ismerkedtem meg, mint *Fitz József*, *Kovács Máté*, *Kőhalmi Béla* és *Mezey László*, vagy a történészek közül *Hahn István* és *Sinkovics István* professzorok. A természettudományos és haditechnikai elméleti és gyakorlati felkészültség, majd a könyvtár- és történettudományi ismereteinek birtokában azután aktív tudománytörténeti tevékenységbe kezdtem, melyet nyugalomba vonulásom (1978) után máig is folytatok. Erről legutóbb, a 75. évem elérésekor készített interjúban részletesen beszámoltál e lap elődjének hasábjain (*Könyvtáros*, 1989. évi 12. sz.).

– *Akkor térjünk át az utóbbi öt esztendőre. Mivel foglalkoztál ezalatt, és a rendszerváltás mennyiben érintette munkásságodat?*

– Nem lenne jó, ha a mindenkori politikai-gazdasági változással a történeti objektivitás is megváltoznék. A történettudománynak, így a tudománytörténetnek is tárgyilagosan, a valós tényeknek megfelelően kell bemutatnia a múltat, és belőle a tanulságokat, a felhasználandó értékeket kutatnia. Azok a tudósok, akikről írtam, eredményeikkel, munkájukkal szereztek nemzetközi elismerést hazánknak. Nem politikai felfogásuk, világnézetük, hanem tudományos rangjuk szerint kerültek elbírálásra. Így például a baloldali felfogású, de tanulmányairól világszerte ismert *Korach Mór* akadémikusról írott könyvem 1991-ben jelent meg „A múlt magyar tudósai” sorozatban. És a liberális, haladó felfogású *Pfeifer Ignác* műegyetemi tanárról, professzorról megjelent életrajzomat használta fel – halála 50. évfordulóján írott megemlékezésében – *Szabadvány Ferenc* professzor azzal, hogy az igen alapos forráskutatás alapján készült munkám „1971-ben megengedhető maximális objektivitású részletes képed adott Pfeifer személyéről, szerepéről és munkásságáról” (*Magyar Kémikusok Lapja*, 1991. évi 11. sz.). Mint tudománytörténész mindig arra törekedtem, hogy „sine ira et studio”, tehát részrehajlás nélkül, a források megjelölésével mutassam be a tényeket.

Publikációimról egyébként pontos bibliográfiát készítek. Évente átlagosan 8-10 közlemény, cikk jelent meg tollamból a *Magyar Tudomány*, a *Magyar Kémikusok Lapja*, a *Természet Világa*, a *Magyar Kémiai Folyóirat* stb. folyóiratokban, továbbá ismeretterjesztő cikk a napi sajtó (*Magyar Nemzet*, *Új Magyarország*) hasábjain. A fontosabb témák közül az ezoin feltalálásáról (1990), a magyar műbenzinről (1991), az ajkai kriptongyártás technológiájáról (1992) írottakat említem.

Nagyobb tanulmányaim a Technikatörténeti Szemle különnyomataként önálló kiadvány formájában is megjelentek. Ezekben az ún. fehér foltokra igyekeztem fényt deríteni; így első ízben ismertettem levéltári kutatások alapján a két világháború közötti természettudományi kutatások támogatására alakult Széchényi Tudományos Társaság működését, amely 1927 és 1944 kö-

zött jelentős összeggel segítette a kutatókat (1991). *Bródy Imréről* és a kriptonprogramról emlékeztem a jeles feltaláló születésének centenáriuma alkalmából, új adatokkal szolgálva Bródy középiskolai és egyetemi tanulmányairól, valamint tragikus halála körülményeiről (1992). Legújabban pedig *Görgey Arturnak* kémikusi és technikus tevékenységét ismertettem. A szabadságharc fővezére ugyanis kezdetben, 1848 nyarán azt a feladatot kapta, hogy a bécsi és prágai gyárak mintájára lökupagyárat létesítsen Pesten. E ténykedésére a róla írott források csupán egy-két mondatban utalnak, ezért 1993-ban a Magyar Országos Levéltárban őrzött Görgey-család iratai és dokumentumai alapján részletesen feldolgoztam Görgeynek ezt az ismeretlen munkásságát. (Mégjelenés alatt.)

A közlemények mellett könyvismertetéseket, illetve szócikkeket írtam jeles magyar tudósokról különböző lexikonok, mint az Akadémiai Nagylexikon, Magyarok a természettudomány és technika történetében (OMIKK), Évfordulóink a műszaki és természettudományokban (MTESZ) kötetei részére. Több előadást is tartottam a Magyar Kémikusok egyesületében (1990), a Magyar Rádióban (1991) és az MTSZ-ben (1989, 1993).

– *Ezek szinte kizárólag a tudomány- és technikatörténetre vonatkoztak. A könyvtárakkal nem foglalkozol?*

– Jogos az észrevétel, de mentségemül szolgáljon, hogy nem én lettem hűtlen a könyvtárakhoz, hanem elsősorban egykori munkahelyeimet érdeklí alig-alig a múlt. A műegyetemi könyvtár (mai nevén: Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtár és Tájékoztatói Központ), amely a 60-as, 70-es években a hazai tudomány- és technikatörténet fő műhelye volt, az értékes Műszaki Tudománytörténeti Kiadványok köteteinek szerkesztését megszüntette. A népszerű sorozat utolsó, 27. kötete – ha jól tudom – éppen a te tolladból jelent meg 12 éve (*Végh Ferenc*: Műegyetemi rektori beszédek, 1982.) Utoljára a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára Évkönyvei 5. kötetének ismertetésére kértek fel: ez és még több írásom – például *Káplány Géza* méltatása – a *Könyvtárosban* jelent meg, 1989 és 1991 között, a lap utódjában, a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* ez évi első számában pedig a 85 éves *Tombor Tiborra* emlékeztem.

– *Elismert munkáid, melyekért kandidátusi fokozatot kaptál, a kémia tudomány történetére vonatkoznak. Ezek megírásában mennyire segített könyvtáros voltod?*

– Igen sokat jelentett, hogy a két legnagyobb magyar műszaki könyvtár osztályvezetője voltam. Egyrészt gazdag állományukhoz, a Műegyetemen pedig a rektori levéltári iratokhoz könnyen hozzájutottam, vagy más intézményektől megszerezhettem azokat. Másrészt a személyi kapcsolatok is nagy mértékben megkönnyítették kutatásaimat. Legelső könyvemhez (*Wartha Vince*, a hazai kémiai technológia megalapítója. Bp., 1967.) például *Csapodi Csaba*, az MTA kézirattárának osztályvezetője rendelkezésemre bocsátotta az akkoriban érkezett, még feldolgozatlan *Ilosvay Lajos*-féle hagyatékot, amelyet a nagy kémikus leánya ajándékozott az Akadémiának. Így elsőként használtam fel és publikálhattam belőle számos értékes adatot. Örökre hálás vagyok Csapodi Csabának kollegiális magatartásáért. Számos hasonló esetről tudnék beszámolni, amikor is könyvtáros ismeretségeim könnyítették meg kutatásaimat.

– *Elérkezve a nyolcadik évtizedhez: mik a további terveid?*

– Továbbra is részt veszek a szakma rangos testületének, az MTA Tudo-

mány- és Technikatörténeti Komplex Bizottságának munkájában, amely már harmadik ciklusban választott tagjának. Az Akadémiai Kiadó elfogadta közlésre *Zemplén Gézáról* írt könyvem kéziratát, amely „A múlt magyar tudósai” sorozat keretében 1995-ben jelenik meg. A mindenkori évfordulók is újabb feladatokat jelentenek számomra. Ebben az évben például *Wartha Vince* és *Lengyel Béla* születésének 50. évfordulóját ünnepeljük, rájuk emlékeztem írásaimmal. Novemberben *Lányi Béla* műegyetemi professzor születésének centenáriumán az ő munkásságát méltatom. A BME Mérnöktovábbképző Intézetében a jubilánsokról előadásokat tartok. Szóval: elfoglalom magam, feladatokat tűzök magam elé, és ezzel nemcsak szellemileg, de fizikailag is igyekszem megőrizni kondíciómat. Persze a korról járó bajok engem sem kerülnek el (magas vérnyomás stb.), szemorvosom javaslatára a gépkocsivezetést is abba kellett hagynom. Ezért azután 20 éves bogárhátú Volkswagen-kocsimat is eladtam már 1991-ben. De nem panaszkodom: amíg a veregyházi kertembe kijárhatok, és időnként egy-két hetet a soproni Lővérekben tölthetek, addig nincs baj! Sőt, idén nyáron, július 23-án a Wörthi-tó partján, Pörtschachban ünneplem 80. születésnapomat – ha a jó Isten is úgy akarja...

– Mit tehetnék hozzá ehhez? Megköszönve szíves beszámolódat életutadról, működési területeidről, eredményeidről, további terveidről, mind a magyar könyvtárosok és tudománytörténészek, mind a magam nevében kívánok még hosszú életet, egészséget, jó kedélyt és töretlen munkakedvet, hogy még számos cikk, tanulmány és könyv kerülhessen ki kezed alól – mindannyiunk örömére és szellemi gyarapodására!

Végh Ferenc

A Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Szakmai Kollégiumának pályázati felhívása

A Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Szakmai Kollégiuma az alábbi témákban és feltételekkel hirdeti meg 1994. évi pályázatát:

I. Meghívásos pályázat

1. A könyvtári rendszerek szervezetszociológiai vizsgálata.

Pályázhatnak:

Egyetemek és főiskolák könyvtári és szociológiai tanszékei, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja.

2. A könyvtárpolitika és finanszírozás helye az állami és önkormányzati szervezetekben.

Pályázhatnak:

Egyetemek és főiskolák könyvtári, szociológiai és politológiai tanszékei, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja.

3. Új Könyvtári Minerva kiadása (számítógépes változat is) és egyéb, a

könyvtári rendszereket és szolgáltatásait bemutató tájékoztató kiadványok (nyomtatott, mikrofilm, CD-ROM stb.) megjelenítése.

Pályázhatnak:

Országos Széchényi Könyvtár, országos szakkönyvtárak, Könyvtári és Informatikai Kamara, Magyar Könyvtárosok Egyesülete.

4. A könyvtárak megváltozott társadalmi szerepét megjelenítő arculatterv elkészítése, a korszerű management könyvtári alkalmazásának előmozdítása.

Pályázhatnak:

Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja, Könyvtári és Informatikai Kamara, Magyar Könyvtárosok Egyesülete, Iparművészeti Főiskola, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem.

5. Könyvtárak és könyvtári érdekképviselői szervezetek országos és nemzetközi rendezvényeinek támogatása.

II. Nyitott pályázat

1. Számítógépes könyvtári adatbázisok fejlesztése, építése és átadása különféle adathordozókon.

2. Helyismereti adatbázisok építése és átadása más könyvtáraknak.

3. Az országos szak- és felsőoktatási könyvtári, valamint a kormányzati és önkormányzati információs szolgáltatások hozzáférését biztosító fejlesztések.

4. A vállalkozási információs szolgáltatások terjesztése, információs és dokumentumháttérének létrehozása.

5. Határon túli magyar közösségek könyvtárosainak magyarországi képzése, tapasztalatcseréje.

A meghívásos pályázat feladási határideje: 1994. június 30.

A nyitott pályázat feladási határideje: 1994. augusztus 30.

Pályázni csak az Alap Igazgatósága által kiadott adatlapon lehet, és *kizárólag postai úton* nyújthatók be a Nemzeti Kulturális Alap Igazgatósága címére (1062., Budapest, Bajza u. 32.). *A postai feladási határidő a pályázati felhívásban megjelölt nap 24. órájáig értendő.*

Egy pályázó több témában is benyújthat pályázatot. Minden témához külön adatlapot kell kitölteni és benyújtani. A hiányosan vagy pontatlanul kitöltött pályázatok érvénytelenek.

A pályázat benyújtásához szükséges adatlapok a *Nemzeti Kulturális Alap Igazgatóságán* és a *Művelődési és Közoktatási Minisztérium Ügyfélszolgálati Irodáján* (1055., Budapest, V., Szalay u. 10-14., földszint) szerezhető be, személyesen. Az Alap Igazgatóságától adatlap-bélyeggel ellátott A/4-es válaszboríték mellékelésével – postai úton is igényelhető.

A Kollégium fenntartja magának a jogot, hogy mind a benyújtott pályázatokat, mind a nyertes pályázatok megvalósulását a helyszínen szakmailag és pénzügyileg ellenőrizze. Az Alap pénzeszközei nem használhatók fel építési jellegű beruházásokra, felújításokra, állandó fenntartási és üzemeltetési kiadásokra, alaptörke emelésére, illetve harmadik fél részére át nem ruházhatóak.

A Kollégium a pályázatokat a benyújtási határidőtől számított 60 napon belül bírálja el, és a döntés meghozatalától számított 15 napon belül a pályázókat kiértesíti.

A pályázattal kapcsolatos felvilágosítás a Nemzeti Kulturális Alap címén és telefonszámán (122-6808) kérhető.

Könyvtári Szakmai Kollégium